

Caspar Bartholin

**Casp. Bartholini Enchiridion Metaphysicum, Pro angusta tyronum memoria. Cum
S. R. M. Privil. ad Decen.**

Rostochi[i]: Hallervord, 1644

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729546292>

Druck Freier Zugang

Ev-3128¹⁻³

CASP. BARTHOLINE

Enchiridion

METAPHY-
SICUM,

*Pro angusta tyronum
memoria.*

Cum S. R. M. Privil. ad Decen.

ROSTOCHI,

Prostat apud Joh Haller v.

ANNO 1644.

Elb - 3/28 2.

Geometriae

Elementa

METAPHYSICA

LIB. I.

Præfatio

Compendium

Præfatio

De

Præfatio

mi: :io

AUTORIS PRÆFATIO.

REginam hanc scientiarum, ha-
ctenus spaciosissimis volumi-
num palatiis ostentatam, pagel-
larum hisce cancellis angustare
& includere aggredior. Ac prævident
herculè mentis oculi, fore haud paucos,
qui Rheno Oceanum adeò vastum à me
cogi obgerant. Sed corporis sapiusculè
usurpavi oculis, quod ex grege Apollin-
neo, sine Dominæ hujus viatico, ad fa-
cultatum superiorum iter infelici eme-
tiendum pede se accinxere, hac ratione
immemsam autorum prolixitatem, ne
dicam inanem verborum, evitare cu-
pidi. Per eam causam tanti facere occi-
nentium strepitus religio est, ut in cura
esse de memoriæ juvenilis angustibus pe-
natibus desistam, quin diffundo potius,
quæ mirâ brevitate, ac ut reor, antehac
non visâ, concepi. Fuere superioris in
ætatis hominibus, qui artium hoc fasti-
gium sine indefesso ingenii molimine

PRAEFATIO.

attigi non posse cernentes, ne tamen in-
 sciorum albo nomina darent, hoc facti
 habuerunt; ut illud vel ob subtilitatem
 proscriberent, vel in usum præter jus &
 fas adfectum damnarent. Tantæ molis
 erat, declinato labore, ignorantia notas
 vel inter proprios ignorantia fratres
 subterfugere. Quod si opinio hæc ad
 occasum nondum vicina, in multorum
 animis altas radices egit agere ve capitur;
 mirum nullum. Comitum namq; igna-
 via diuturnitatem exigit. Nos autem
 utilitatis certi, ambitioso illi veterno,
 quod depereunt, immori illos patiamur,
 malorum suorum sanos vix unquam
 futuros. Alii hujus Charybdis oses,
novitatis proni in Scyllam nihilo tutio-
rem se præcipitare. Deos adæmulaturi,
 ceu ridicula & puerilia spernere; quic-
 quid vel Aristoteles cum plerisq; vete-
 rum in Logicis, Physicis, & Metaphysi-
 cis, vel Ptolemæus in siderum scientia,
 alii in aliis posuere. Ptolemæum ad so-
 lam cælum astronomiam condidisse,
 ali-

P R A E F A T I O .

aliosq; cum eo condere, erroneum cen-
 sere; multa super hac re disputantes.
 Aristotelis quoq; honori obstrigillantes,
 longè alium, quam is docuit, discursum
 Logicum, rerum naturalium conditio-
 nes & generationes alias; Euntium item
 rationes alias introducere. Et divinæ si
 non planè impotes fuissent virtutis; no-
 vum coelum, mundum, naturam creas-
 sent. Sed & hos ut animi nimios sensu
 suo abundare patiamur. Mentis melio-
 res mediam pergebant viam; neq; subti-
 litatis philosophicæ scopulos ut inac-
 cessos fugientes, neq; ceu faciles ita in
 postremis habentes, ac si difficiliore
 adhuc & insvetiores quærendi. Itaq; ne
 à linea, quam institi, excidam; age, de
 prima duntaxat Philos. laxetur stylus,
 cum alienos fines nefas scandere. Huic
 equidem medi viatores omnes primas
 meritò deferunt ac titulos dignitatis,
 nobilitatis, necessitatis. Difficultatem
 agnoscunt: at superabilem. Hoc unum
 pars maxima obvertunt: cariora aro-

P R Æ F A T I O .

mata longinquo itinere ad nos per saxa,
per undas vehi, & ob id paucos Corin-
 thum. At sciant etiam, orientalem or-
 bem citius faciliusq; accedi, si Isthmus
 quidam non ita magnus perfoderetur.
 Et hucusq; tædiosum ad Metaphysicæ
 portam remigium per tot Aquarii, Fon-
 seca, Svarcz &c. virorum doctiss. mo-
 numenta. Nunc verò Isthmum hunc
 pro virili effossam prodo, ut faciliori
 peracta navigatione, de difficiliori quoq;
 & tardiori non tardent. Quod si, ut
 multis infortunii anxii usu venit, pro-
 cellosum illud æquor infirmior ratis
 non ferat; litora saltem in hoc Isthmo
 legant: Cùm vix unquam allisa navis,
 modico velo legens litus. Ita fiet; ut,
 cùm ad ampla facultatum maria deven-
 tum fuerit; fluctibus non penitus ob-
 ruantur. Athenis Rauracis-

An. 1607.

☉: (o) ☉

IN-

INDEX CAPITUM

Partis communis.

- I. Cap. De Ente, ejuq³ conceptu.
- II. De Uno & multu, ubi simul de Toto
& principio Individ.
- III. De Vero & Falso.
- IV. De Bono & Malo.
- V. De Actu & Potentia.
- VI. De Causa & Causato.
- VII. De Neceſſ. & Contingente.
- IX. De modu ūnius. Finito & Infinito
Perfecto & Imperfecto. Priori &
Posteriori. Eodem & Diverso. A
quali & Inequali. Simili & Disim.
ubi simul de Diſtinctione.

Partes propriæ.

- I. Cap. De Subſtant.
- II. De Deo.
- III. De Intelligentiâ.

—:—) (:—:—

a 4

NON

INDEX.
NOMINA EORUM,
qui Metaphysicam scriptis illu-
strarunt, & ad manus nostras per-
venerunt.

Aegid. Rom.	Jacobus Martini.
albericus.	Javellus.
Alexander de alis.	Niphus.
Ant. Andr.	Philoponus.
Aphrodisaeus.	Pfellus.
Aquarius.	Scaynus.
Arniseus.	Scotus.
Averroës.	Serranus.
Burlaus.	Soncinas.
Corn. Martini.	Svarez.
Cramerus.	Thom.
Flaminius.	Timplerus.
Fonseca.	Venetus.
Goclenius.	Verfor.
Hawenreuter.	

Pro^s

Prooemium

DE DEFINITIONE ET DIVISIONE primæ Philosophiæ.

DEFINITIO.

Metaphysica est sapientia de Ente, quatenus Ens est, eiq; annexis: modis Entis communib. primis principiis, & primis causis.

Definitum alio nomine vocatur. 1. Sapientia. 2. Prudentia. quia ut hec in practico, ita illa in speculativo disciplinæ expetenda maxime. 3. Philosophia absolute καὶ ἐξολογὸν. 4. Phil. prima, quia rerum prima principia ac causas inquirit. 5. Theologia naturalis, quia, quantum lumine natura fieri potest, de rebus immaterialibus, incorruptibilibus, actibus puris, &c. tractat.

Dicitur *ὡς τὸ μετὰ τὰ φυσικά*,
 1. Ob subjecti excellentiam. 2. Ob ejus cognitionem res singulares & naturales subsequen-

as

sequen-

sequentem ordine acquisitionis & inventionis; non verò natura, doctrina, vel dignitatu.

Genus est Sapientia. Quia I. utrumq; habitum $\nu\sigma\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\pi\alpha\tau\eta\sigma\iota\mu\alpha\iota$ conjungit, respiciendo principia juxta & conclusiones. II. Sex hæ Sapientiæ conditiones competunt- 1. Versari circa omnia. 2. Circa difficilima, atq; sensibus remotissima. 3. Habere cognitionem certissimam, 4. & aptitudinem maximam ad docendum, ut omnia ad prima principia ac causas revocare potis sit. 5. Et dignitatem, ut propter se, sciendiq; causâ appetatur. 6. Et imperium ac dominium in reliquis artes ac scientias omnes, quæ partem Entu tantum aliquam sibi præscindunt. Ensq; limitatum ac determinatum tractant: dum Metaphysica interim Entu rationem absolute considerat. At hinc non sequitur. 1. Logicam cum Metaphysica idem quid esse, 2. Omnes scientias subalterari Metaphysica. Nam primum quod attinet, nota, Logicam disciplinam quidem generalem esse ac communem ratio-

METAPHYSICUM.

se noematum intentionalium & ἡσθεωσι
 non ratione ἡσθεωσι, rerumq; ipsarum.
 Quod ad secundum; dicit ad veram subal-
 ternationem tria requiri. 1. Ut unius sci-
 entie subjectum ab alterius contineatur.
 2. Ut subjecta illa accidentarie tantum
 diversa sint. 3. Ut principia scientia infe-
 rioris seu subalternatae demonstrantur &
 subalternanti. Hæc autem requisita o-
 mnia huc non quadrant. Itaq; in solis ferè
 Mathematici subalternatio obtinet. E.g.
 Arithmetica (subalternans) considerat nu-
 meros sine qualitate: Musica (subalterna-
 ta) cum sono eisdem. Geometria lineam
 sine qualitate: Optica, ut in visu positam.
 Tota quoq; Medicina ferè subalternatur
 physica.

Non ergo scientia videtur esse pro-
 priè sic dicta, quia deficiunt subjecti 1.
 Principia, quæ tantum species Enu. sunt
 & formæ abstractæ: Imò ipsorum primo-
 rum principiorum & causarum considera-
 tio ac declaratio audit Metaphysica. 2. Pas-
 siones, quæ tantum modienti sunt.

Diffe-

Differentia desumpta est à subjecto, cuius formale seu modus considerandi (quatenus Ens) denotat Ens non restrictum, sed universalissimum & abstractissimum; quod est subjectum primum, primitate adæquationis, includitq; modos & transcendentia. Subjectum autem primum primitate perfectionis est Deus, angeli & omnia abstracta. Primitate attributionis est substantia, de qua primò dicuntur transcendentia & universalia istæ affectiones.

Vox ergo quatenus (secundum Aquarium) specificativè hic accipitur, non verò reduplicative, prout notat subjectorum universalitatem, ut sensus sit: Ens quatenus Ens est subjectum, id est, non omne Ens, sed in universalitate quod consideratur. Sed Scoto reduplicat. est, quod Aquario specif. & econtrà.

A subjecto etiam hoc Metaphysica excluditur.

1. Ens rationis, quia Logicæ opus ac effectum est: ideoq; in arte, cuius est effectum, considerandum.

2. Ens

2. Ens per accidens, ut opponitur Enti per se. Ejus enim causæ sunt indeterminatæ & contingentes: Scientia autem circa necessaria occupatur & certa. Interim in Metaphysicis (ut paulò post) Entium horum fit mentio, ut oppositorum elucescat Entitas.

Divisio.

METAPHYSICA dividitur in partem communem seu generalem, & propriam seu specialem.

Illa tractat de Ente in genere ejusq; affectionibus, seu iis, quæ Ens generaliter consequuntur. Hæc agit de speciebus Entis, quatenus ad hanc scientiam spectant.

INCIPIIT

Pars Communis.

IN hac tractantur. 1. ipsum Ens. 2. Ejus modi seu affectiones, quæ aut unitæ sunt aut disjunctæ. Illæ simpliciter cum Ente convertuntur, Et sunt: unum, verum, bonum, aliquid & res; transcendentia vocata: quòd omnia prædicamenta

menta transcendant, & de omnibus dicantur. Hæ divisim cum Ente converuntur & sequuntur Ens mediatè, vel immediatè. Si immediatè: tùm vel primæ sunt, ut cùm Ens *omne* dicitur actus vel potentia; vel à primis ortæ, ut cùm dicitur *causa* vel *effectus*, necessarium vel contingens. Si mediatè: mediantur ita & simplicia; sicut mediante modo unius, *dijuncti* hi modi *Enti* tribuuntur: *Finitum* & *infinitum*, *perfectum* & *imperfectum*, *prius* & *posterius*, *idem*, *æquale*, *simile*; *Et hii oppositi*.

CAP. I. DE ENTE,
ejusq; conceptu.

Definitio.

ENs est, quod concipitur ab intellectu tanquam notissimum.

Cùm Ente nihil prius aut simplicius sit; descriptio hæc potius, quàm definitio.

Sumitur Ens *dupliciter*. 1. Pro eo quod *actum essendi*, seu *existentiam* habet. 2. Quod *existentiam* in *potentiâ* habet:

6

& tribuitur realibus essentiis; sive existant, sive non.

Est autem essentia principium primum operationum & proprietatum.

Existentia est ultima rei actualitas, quâ res est extra suas causas.

Dicitur in definitione: quod concipitur. Ubi sciendum, conceptum vel esse objectivum vel formalem. Formalis (dicitur quod sit ultima forma mentis) est ipse actus intelligendi: quo formaliter mentis rem cognitam representat; eandemq; formaliter in intellectu determinat. Estq; vel simplex, rem simplicem representans, & dicitur verbum mentis; vel compositus.

Objectivus dicitur res immediate per formalem cognita. Quanquam autem res ipsa non sit conceptus, tamen denominatione extrinsecâ ita dicitur; habito respectu ad conceptum formalem. Hic etiam duplex: simplex, quatenus per simplicem formalem representatur, & compositus.

Differt hic ab illo, i. Ille semper est res vera & positiva, qualitas nempe mentis
inbe

inharens. Hic non semper; ut cum privationes vel figmenta concipimus. 2. Ille semper est individuum quid, vel res singulariter per intellectum producta: Hic sæpè univèrsali seu communis.

Fonseca distinctionem conceptus in distinctum, confusum & medium, ut supervacaneam omitto.

Nunc sciendum, dari omnino unum conceptum formalem Entis, ut Ens est, itemq; objectivum, distinctum realiter à conceptibus particularibus, substantiæ, accidentiæ, &c. Nam 1. audit à voce Entis; mens ad unum collecta, & ea, quæ in re distinguntur, conjungens, format unum conceptum Entium omnium, prout in ratione essendi conveniunt. Considerat enim Ens ut Ens est; non prout tale vel tale, hoc vel illud: ita enim analogicè Ens Entibus particularibus tribuitur. 2. Conceptus Entis est simplicissimus, item ex se primus, & facillimè ab homine formatur, ut habet Entis definitio. Ens enim est primò cognitum, propter conceptum ejus ge-

nera-

neralissimum & imperfectissimum. Unus conceptus object. etiam datur. Nam 1. ab hoc formalu totam suam unitatem & rationem habet. 2. Omnia Entia realia habent in ratione essendi aliquam convenientiam.

Divisiones.

I. Aliud est Ens per se, aliud per accidens. Ens per se significat 1. Propositionum veritatem, qua ratione privationes Entiaq; rationis includuntur. 2. Magis proprie Ens simplex ejusdem praticiammenti, ut hoc loco. Ens per accidens intellige non ut substantia opponitur, quod ad Metaphysicam spectat; sed ut Enti per se oppositum, aggregatum est & concretum ex aliis Entibus & rebus. 1. Ex accidente & accidente. 2. Ex subjecto & accidente. 3. Quando ex accidente & subjecto fit unum.

II. Aliud reale, aliud rationis.

REALE vel est extra intellectum; vel in intellectu, à quo tamen non merè confictum est, ut figmenta Poëtarum, sed produ-

producitur à causa effectiva reali, ut habitus scientifici, estq; in alio subjective. Excludo ergo, quæ in intellectu sunt subjective, & objective consequenter. Nam

Subjective in intellectu aliquid esse dicitur, ut accidens in subjecto. Objective dicitur in intellectu esse per modum objecti, quod tamen extra intellectum aut in alio est subjective, aut aliàs realem habet existentiam. Sic color in visu est objective; resq; in intellectu. 2° 1° eo, &c.

Objective consequenter in intellectu dicitur, quod consequitur rem objective in intellectu hærentem, per operationem intellectus; ut sunt Entia rationū seu notiones secundæ, quæ rei naturam consequuntur.

ENS RATIONIS (aliàs noëma noëmatum, intentio vel impositio secunda, &c.) propriè dictum, est quod rem sequitur mente conceptam per operationem intellectus, quodq; in mundo operatione cessante nihil est positivi, de Ente tamen reali dici potest. Breviter, Est conceptus

ptus

ptus conceptuum. *Hic* excluduntur
 1. Merè conficta, ut *chimera*, &c. 2. Pri-
 vationes & negationes, quæ concipiuntur
 ut *Entia*. 3. Quæ *Entia* rationi abusive
 sumuntur, aut pro iis, quæ artificio hu-
 mano per mentis operam extracta; aut
 pro iis, quæ subjective in intellectu sunt:
 quæ tamen omnia *Entia* realia. Non o-
 mnia ergo *Entia* rationis sunt noëmata
 secunda.

Fiunt autem ab intellectu *Entia* ratio-
 nis. ob eam 1. Imperfectionem. 2. Pro-
 pensionem intendendi cognitionem nega-
 tionum & privationum, quæ concipit ad
 modum *Entium*.

Differunt noëmata secunda à primis,
 quia hæc res ipsas statim per medios animi
 conceptus significant, & fiunt per conce-
 ptus directos; illa per reflexos, & primis
 imponuntur.

CAP. II. DE UNO.

SEquuntur modi *Entis*, & primò uni-
 ti seu simplices 5. Unum, verum, bo-
 num, aliquid, res. *Quem numerum* sic
 pro

probant: Affectio unita sequitur Ens consideratum vel in se absolutè, vel in ordine ad aliud. In se vel affirmativè; & tum est ipsa eius essentia, atq; oritur RES; vel negativè, & negatur divisio in se; unde indivisio supra Ens dicitur UNUM. In ordine ad aliud; vel ratione divisionis unius ab alio, & oritur ALIQUID, quasi aliud quid: vel ratione convenientiæ unius cum alio; quæ est Entis vel ad intellectum, ut VERUM; vel ad voluntatem ut BONUM.

Possunt tamen 3. tantùm esse transcendentia; si res conjungatur cum ente, & aliquid cum uno. Nam RES 1. Est potius Entis synonymum, cum significet entis essentiam & quidditatem: terminus ergo est ab Ente diversus ex diversâ saltem voci impositione. 2. Adjectivè cum Ente non conjungitur, ut modi alijs. Sic ALIQUID dicitur 1. Quasi aliud quid, & includitur in ratione Unius. 2. Quod quidditatem aliquam habet: cui opponitur nihil vel non Ens, & sic est Entis synonymum.

Desi.

Definitio.

Unum est, quod in se indivisum est,
& divisum à quolibet alio.

*Præcedit unum, quia absoluta sunt
priora respectivè.*

Definitur autem unitas non arithmetica, Individualis, &c. Sed transcendentalis, includens genericam, specificam, &c.

Dicitur in se indivisum. Et hæc formalis est ratio unius: Nam unius quidditas est efficiendi indivisibilitas. E. g. Homo dicitur unus essentialiter: quia secundum propriam adequatam rationem non est divisus in essentiâ: licet in Individuû Entitative dividatur.

Dicitur divisum à quolibet alio, ubi ad formalem rationem additur respectus. Unum ergo nihil positivi addit supra Ens, sed indivisionem, id est, solam negationem.

Respectus unius ad multa est. i. In oppositione quodammodo contraria, quodammodo privativa, sed magis hæc. Indivisio autem non est privatio proprie dicta

dicta divisioni, ut vox aliquin sonat; sed
 è contra: nam indivisio prior est divisione;
 & unum naturâ prius multo. 2. In diffe-
 rentia; reali à multitudine actuali, nam
 hæc propriè & formaliter est multitudo;
 rationali, à potentiâ, ut in homine dici-
 tur multitudo partium essentialium, quæ
 tamen potentiâ tantum divisa. 3. In Iden-
 titate. Nam multa unum diverso respe-
 ctu dicuntur; nec ulla est multitudo, quin
 uno participet. Quæ multa sunt numero,
 unum sunt specie; quæ specie, genere; quæ
 partibus, toto; quæ accidentibus, subjecto.
 Sic nullus numerus tam magnus, quin unus
 ob multitudinis suæ finitionem.

Divisiones.

Unum aliud est per se, aliud per ac-
 cidens. Hoc triplex est ad instar entis
 per accidens. Illud vel est simpliciter u-
 num, ut solus Deus; vel secundum quid,
 ut quodvñ aliud unum. 1. Genere, pro-
 pinquo vel remoto. 2. Specie, ratione
 & definitione. 3. Numero, re & ratione.
 4. Analogia, ut res, quarum una habet
 ratio:

rationem ad alteram. Sic visio oculi & mentis unum quid est. 5. Continuitate, per artem vel naturam. 6. Indivisibilitate, ut punctum. 7. Subjecto.

Unitas porro, cum per se contrahit multitudinem, oritur.

TOTUM.

Quod septuplex: 1. Perfectionale est, quod dicit perfectissimum individuae substantiae complementum. Et est solus Deus, qui non componitur ex esse & essentia, actu & potentia, ut angeli: multo minus ex materia & forma.

2. Essentiale, continet in se plura realiter constituentia unam actu essentiam, ita ut plura illa ceu partes insint: *Vel: constat ex actu & potentia; sive sint esse & essentia, ut in spiritibus: sive materia & forma, ut in corporibus.*

3. Integrale vel quantitativum resultat ex partibus (*homogeneum vel heterogeneum*) quantitatem habentibus, *vel: est, quod continet plura constituentia unum quiddam per continuationem,*
non

non per modum actus & pot. Differre ab essentiali: quia sublatâ parte essentiali, totum tollitur, non statim integrali parte ablata, tollitur totum.

4. Potentiale, habet potentias diversas à subjecto vel substantia, qua principia operationum existunt. Sic anima respectu suarum facultatum est tale totum, nempe potentiale.

Hic nota totum realiter non differre ab omnibus suis partibus simul sumtis, collectis & unitis. Si autem partes diiunctim sumantur, e contra: Homo enim non est ipsum corpus vel anima.

5. Universale, est unum quiddam ad multa pertinens. Estq; vel complexum & est enuntiatio universalis; vel incomplexum. Hoc vel est in causando, quod ad multorum effecta concurrat, ut, Deus, Sol, cœlum, &c. vel in signando, quod est, conceptus, vox, vel signum aliquod plura significans, ut humana natura, equina, &c. vel in prædicando, quod aptum est pluribus inesse vel tribui. Et hoc

hoc

ante mentis operationem in rebus existere, etiamsi universalis: ipsa tantum obiective in intellectu fit. Primum liquet. Nam licet natura universalis distincta & secundum se ab individuū precisa considerari possit: illa tamen non est ens reale; nisi in individuū. Hinc illud: Destructis primis substantiis nihil est reliquum. Genus ergo & species ab individuū ratione saltem differunt. Secundum. Nam 1. Cum dicitur: homo est species, hoc predicatum nec voci, nec ipsis individuū competit; sed tantum natura illa universalis. 2. Si e. g. homo, non nisi conceptus esset vel notio, qua est accidens; predicatio accidentalis foret, cum de Petro dicitur. Tertium. Nam in rebus datur fundamentum abstractionis seu conceptionis universalis. Ergo in rebus universale in potentia datur. Universalitas autem natura actu non datur.

6. Totum numerale est collectio unitatum, totum ipsum numerantium. Ut enim totum potentiale partes habet virtuales, universale subjectivas &c. Sic A. ri hme.

rithmeticum partes numeri numerantes
totum.

7. Individuale (Τὸ κατὰ μέρος, res
singularis. αἰδιον, ἄτομον, ὑπερτον,
ἀεθμῶ ἐν, τοῦ ἐν, ὑπερτον) est u-
num quid numero, quod dividi nequit,
ut in suo esse res una maneat.

Omnes autem res, quæ sunt, vel existe-
re possunt immediate, sunt singulares & In-
dividua: etiam immaterialia substantia.

PRINCIPIUM hic requiritur οὐσαλκὸν
seu INDIVIDUIFICUM, quod est differentia
contractiva speciei, & constitutiva ac
distinctiva Individuorum: cum Indivi-
duum à seipso non sit, nec res à seipso ha-
beat distinctionem & ὑπερτον; nisi prin-
cipium principiatum dicas esse.

In materialibus principium illud est
forma specifica communicata materiae.
Illa ut causa principalis; hæc ut causa sine
qua non. Forma: nam distinctio & de-
terminatio omnium ab ea, cum actus sit, qui
separat & distinguit. Estq; ea specifica.

b 2

Nam

Nam actum essentia qualibet forma communi potest dare existentia verò hac sola. Nec ulla alia. Nam 1. Ipsa est ultima & perfectissima, quippe causa nobilissimarum operationum. 2. Alia non datur nempe individuali quæ esset, aliàs tota specie differrent individua, & simul operationes ipsorum, quæ tamen secundùm magis et minus duntaxat variant: quod non à diversis formis; sed aliis fit causis.

Non ergo principium est 1. Scoti hæceitas, quippe purum nihil, cum nec substantia, nec accidens. 2. Ens rationis; quomodo enim Entis realis causa esset? 3. Accidens, tum enim individuo prius esset. 4. Materia nuda, quia indifferens differentiam, potentia actum, imperfectum perfectissimum non producit. 5. Eadem ut quantitate signata; nam unum per accidens unius per se non est principium.

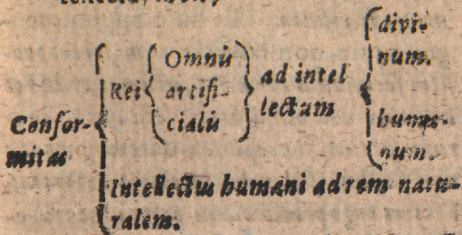
Rerum autem materialium respectu Intelligentia creata per suum actum est unum quid & Individuum, materiã enim caret, quam, quis numerus, respicit; per
ana.

analogiam intelligendum Angelos multos esse numero.

CAP. III. DE VERO.

Definitio.

Veritas est congruentia rei cum intellectu, id est,

Nam res naturalū non habet suum esse ab intellectu, sed hic ab illa accipit Ideam. Contra domus vera dicitur, quæ conformi intellectui artificis.

Genus est congruentia vel conformitas. Nam omnia veritas est conformitas, non e contra. Ea autem dicitur rei, ut excludatur signata &c.

Veritas etiam, cum sit transcendens, nil reale vel positivum supra Ens addit, sed tantum relationem rationis.

Divisio.

Alia est incomplexa, transcendentalis concepta, in essendo, & Metaphysica; eiq; in prima mentis operatione, qua mens simpliciter speciem intelligibilem concipit, representantem rem extramentem positam. Et huic opponitur ignorantia, non falsitas: nam fieret oppositio secundum idem subjectum. At in rei Entitate non est falsitas. Ut: qui Hyenarum speciem concipit, eas autem ignorat: non falsum, sed nihil intelligit de Hyenâ. Veritas ergo primo est in prima mentis operatione, & propter hanc in secunda. Alia est complexa, iudicii, exercita, in significando, & Logica: quæ in secunda mentis operatione, & veritatum conceptiones seu species rebus accommodat, & cum illis componit, vel ab illis dividit. Hæc intellectus compositio & divisio, si cum rebus consentit, vera est; si minus, falsa: ideoq; falsitas huic veritati opponitur, ut si qui lapidis speciem intelligibilem imponat homini.

Nota

Nota difficulter inveniri veritatem.

1. Quia una est; falsitas multiplex. 2. Quia magna est improportio intellectus nostri ad res intelligibiles, quarum quaedam nimis perfecta; ut Deus: quaedam nimis imperfecta; ut materia prima.

CAP. IV. DE BONO.

Definitio.

Bonitas est perfectio Enti conveniens. Vel: Est perfectio rei connotans convenientiam.

Genus est perfectio. Nam bonum & perfectum ~~in se~~ sunt materialiter & formaliter. Intelligitur autem perfectio non accidentalis, sed essentialis. quae cum ente retrocommeat, & sic pessimus Diabolus bonum est. Malum namq; rei Entitatem non ingreditur; nec bono transcendentali opponitur.

Differentia desumitur ex ipso formali boni, quod est convenientia. Nam bonum ad Ens non addit aliquod positivum aut reale, sed relationem rationis, quae est convenientiae in qua cum Deo

transcendentalis bonitas est posita; & addit etiam negationem, nempe defectus.

Quidam dicunt bonum consistere in modo, ordine & specie. Nam omne Ens habet. 1. Modum, ut sit substantia vel accidens. 2. Ordinem ad finem. 3. Speciem & formam propriam.

Divisio.

I. Alia est moralis; perfectio actus cum recta ratione. Alia naturalis, quæ est congruentia quædam naturæ, vel forma perficiens secundum naturam Subjecti, ut in Elementis calor, frigus, &c. quia perficiunt sua corpora. Alia transcendentalis (quæ aut transcendentiam tantum spectat) & est negatio defectus cuiusq; rei in suo genere.

II. Bonum aliud apparens seu existimatum, & per errorem bonum iudicatum; Aliud revera bonum & tale, quate cognoscitur. Hoc vel est simpliciter & per essentiam bonum, ut Deus: vel secundum quid & per participationem, ut alia Entia. Et hoc rursus vel in se dicitur bonum;

num;

rum, perfectione & entitate suâ, sine convenientia, & si est Entis synonymum: vel respectu quodam bonum, ut declaratur per convenientiam, & sic est entis passio. Omne enim Ens naturaliter convenit alicui, cum quo habet naturalem aliquam proportionem.

III. Est Utile, Honestum, vel jucundum, Hoc; si bonum conveniens est, in ordine ad delectationem: Illud; si sine ordine ad delectationem: Istud; si ratione alterius, quod per illud tanquam medium obinetur.

DE MALO.

Definitio Mali in suo formali.

MALUM est privatio perfectionis debitæ inesse. Malum transcendente nullum datur: definitur tamen ex hypothesis; si daretur.

Opponitur bono privativè, si comparantur formaliter & abstractivè: Contrariè; si materialiter secundum res ipsas vel Entitates.

b s

Non

Non tamen omni bono contrarium est aliquod malum, nam *actus intelligendi & species intelligibiles sunt bona; quibus nihil contrarium.* Neq; omni malo aliquid contrariè opponitur, ut *privati- nibus bonorum, quæ mala.* Sed omne contrarium bono, malum. Non tamen vice versâ; cum & malum malo contra- rium, ut *avaritia profusioni.*

Divisio.

I. Aliud est morale seu in genere mo- rali, quod est disconveniens agenti libero: aliud naturale vel in genere natura, quod rei naturali disconvenit; vel: est *privatio boni naturalis, quod per naturam rei debebatur.*

II. Aliud culpæ, quod *contra* est inactione vel omissione libera: Aliud pœnæ, quod est carentia boni ex præce- dente aliquâ culpa contracta. Et hujus mali auctor Deus dici potest, non prioris, *Peccata namq; peccatus punit, ut unum peccatum alterius sit pœna.*

Cause

Causa.

Efficiens non est, sed potius deficiens,
 & defectio veriùs quàm effectio. Quòd si
 aliquando Bonum efficiens causa est mali:
 per accidens fit, ut cùm natura generat
 monstra. Materialis non datur nisi in
 quã. Formalis propria & intrinseca nul-
 la. Finalis etiã formaliter non datur.

CAP. V. DE ACTU ET
 potentia.

Dicuntur actus & potentia 1. De Enti-
 bus essentialiter divisis, quorum unum
 est Ens actu, alterum potentia. 2. Entis
 ejusdem diversis statibus secundum ratio-
 nem existendi. 3. Eiusdem Entis diversis
 respectibus, ut actus discat rei actualem exi-
 stentiam: Potentia, possibilitatem rei actu
 existentis ad aliquid.

DE POTENTIA IN GENERE.

POTENTIA vel est activa vel passiva.
 Intellige pot. transcendentalem, non pradi-
 camentalem; quæ Qualitas.

Divisio data sufficiens est, cùm alia po-
 tentia dari nequeat: nisi objectiva seu
 Lo.

Logica, quam vocant secundum non repugnantiã terminorum, huc non perti-
nens: & deinde potentia resistendi, quæ
nova non est species. Resistentia enim
alia est radicalis, alterius rei virtutem
imminuens, quæ realiter non distingui-
tur à pot. activã; ac cum hosti hosti, ca-
lorq; igni frigori aqua resistit: alia forma-
lis per immediatam repugnantiam, quæ
imponentia potius & incapacitas quæ-
dam est; ut cum forma quædam aut qua-
litas ita subiectum suum disponit, ut in eo
simul contrarium esse nequeat, id est, confi-
sit in carentia vel retardatione contrarie
actioni. Ut calor & frigus non possunt si-
mul esse in uno subiecto.

DE POTENTIA ACTIVA.

Definitio & Divisio.

POT. ACT. est principium trans-
mutandi aliud in quantum aliud. Estq;
finita vel infinita.

Hæc (quæ solius Dei) alia absoluta seu
extraordinaria, alia ordinaria.

Abso.

Absoluta Dei potentia dicitur, quâ sine respectu ad ullum attributum divinum consideratâ Deus omnia potest rationem factibilitatis (uti loquuntur) habentia, & contradictionem non involventia aut repugnantiam.

Hinc multa divina potentia non subjiciuntur propter impotentiam in ipsis rebus tantum. Nam impossibilia posse, non est posse, sed non posse.

Deinde producere potest Deus effectus, non defectus: quæ sunt potentia, non impotentia. Ideo divinæ pot. non subjiciuntur, quæ implicant esse & non esse simul. Sic Deus dicitur non posse mentiri, factum facere infectum, &c. Nam est impotentia, item contradictio, & sic quoque mendacium: At ille est veritas.

Ordinaria potentia seu ad aliquod attributum divinum ordinata, operatur secundum communes leges & causas, in universitate naturæ positas.

Hæc Deus dicitur multa non posse (ut ex lapidibus facere pavos) quæ absoluta potest,

Nota:

Nota: Unam esse & simplicissimam Dei potentiam: nos verò multiplicem fingere propter conceptus nostros inadequatos.

Potentia finita vel est rationalis, vel irrationalis seu naturalis.

Naturale hinc sumitur, ut voluntario opponitur, non ut violento, supernaturali, fortuito, artificiali, &c.

Rationalis ad utramq; contradictionis partem se habet. Estq; alia eliciens vel imperans, alia exequens, seu ad superiorem subordinata.

Illa in seipsa est & elicit actum modo rationali. Estq; vel ipsa ratio formaliter seu per essentiam, ut intellectus: vel participativè & per concomitantiam, ut voluntas.

Hæc in se quidem non est talis, sed suâ naturâ obedire potest rationi, quia ejus regimini subest, ut, appetitus sensitivus potentia locomotiva &c. Idem appetitus sensitivus hominis est liber.

Irrationalis homini communis est, alia cum plantis, alia cum brutis.

Addi

Addi potest obedientialis, quæ exequitur imperium vel motionem superioris agentis, eiq; activè cooperatur, aliterq; nequit operari.

Ut quando Deus creaturâ potentiâ ut instrumento utitur ad supernaturales actiones agendas.

DE POTENTIA PASSIVA.

Definitio & Divisio.

POT. PASS. est principium in re, quo quidpiam pati potest ab altero, quatenus alterum. Estq; naturalis vel obedientialis. *Increata enim nulla.* Naturalis ab agente naturali in actum naturalem deduci potest naturaliter. *Et si substantialem actum respicit, substantialis dicitur; si accidentalem, accidentalis.*

Omnes autem res, sive corporeæ, sive incorporeæ, comparatione factâ cum Deo (qui solus est simplicissimus) dicuntur compositæ ex potentia & actu; ut Angeli, materia prima, omnes formæ & accidentia. Materia prima ex esse & non esse. Angeli ex esse & essentia, ut in parte propria dicitur.

Obe-

Obedientialis præter naturam in actum deducitur ab alia extrinse. us adveniente virtute; vel Dei vel artificis.

Obedientialis subjecta virtuti Dei est in omni factibili, sive sit privativum, sive negativum & purum nihil.

Subjecta arti vel potentiaæ activæ artificis est, cum res obedire possunt operationi artificis, ut artificialis forma in eis formetur. *U.*, cum ex ligno fit statua.

Deinde Potentia vel est remota vel propinqua; de quibus in *Physicis*.

DE ACTU.

Definitio.

ACTUS est, qui dirigitur ad potentiam, eamq; perficit.

Actus, cum sit transcendens & unum de primis simplicibus, proprie non definitur, ut & alia.

Definitur actus respectivè sumtus, qui aliud actuat & ad complexum perducit; non absolute sumtus, qui est mere actualis, ut Deus, Angeli &c. qui vocantur actus;

etiam; nec ut sumitur pro motu vel operatione proveniente a potentia activa, quæ dicitur ἐνέργεια.

Divisio.

Actus alius est purus, alius impurus. Ille nullum materiæ commercium agnoscit. Hic maximè; & est Entitativus vel formalis.

Entitativus est, qui rem ponit extra nihil in Categoria Entitatis; qualem habet materia prima.

Formalis vel est primus vel secundus.

Actus secundus ipsa est operatio à forma prodiens: dicitur secundus respectu operationis, non Dei (nam sic omnis res creata est actus secundus) nec successionis actuum, ut cum primus dicitur qui præcedit, secundus qui sequitur.

Actus primus (dicitur quod fit causa secundi) est ipsa cujusq; rei forma, unde aliqua operatio prodit. Estq; vel Physicus, ut forma Physica; vel Metaphysicus; qui vel est essentiæ, ut differentia; vel

vel existentia, ut ipse modus subsisten-
di. Alij posteriores duos actus ita descri-
bunt: Actus essentia est, qui rem ita a-
ctuat, ut ejus essentia constet, quae de-
finitione repraesentatur. Existentia, est
eadem forma, sed considerata, ut est in
materia propria.

Hi duo actus in actu puro (maximè
in Deo; nam angeli medio modo se habent
inter Deum & creaturas) non differunt,
sed in impuris. Nam Petrus & Paulus
communem habent actum essentia, tō ra-
tionale, non existentia; quoniam differunt
ipsum quod, id est, suppositum ex materia
& forma constans, & ipsum quo, id est,
principium à quo est ratio formalis, nem-
pe, anima rationalis.

Notanda insuper hic tria. 1. Poten-
tia respondere actum; sed activa, talem
qui ab ea promanat; passiva, talem qui
formaliter perficiat. 2. Actum & potent.
passivam; quae primò & per se ordinata
est ad talem actum, ut perfectum ad im-
perfectum; esse in eadem categoria.
3. Actum

3. Actum priorem esse potentiã. 1. Definitione, quia est de definitione potentie. 2. Perfectione. 3. Bonitate & malitia. Actus enim in bono est simpliciter bonus, in malo malus simpliciter: potentia secundum quid, quippe per se indifferens ad bonum & malum. 4. Intelligentiã, Nam 1. Intellectus non reducitur in actum ex se, sed ab objecto intelligibili quod est actus. 2. Veritas & falsitas consistit circa compositionem & divisionem, quæ actus sunt, non potentia. 5. Tempore; at in diversis subjectis, non eodem. Nam potentia passiva reducitur in actum, per actum, id est, Eno actu.

CAP. VI. DE CAUSA

& causato.

Cum causa causatum respondeat; huius natura ex illius declaratione facilitate innotescit, ideo de causis saltem agam.

Definitio.

Causa est principium importans influxum ad esse causati.

Defi-

Definitio natura vel vox 4. causis analogicè tribuitur, & ipsa quoq; idcirco definitio. Sumitur autem definitum non latissime, ut cum principio recipitur, sicut arist. aliquando privationem causam vocat, nec strictissime, ut cum efficiente; Sed in media significatione, ut cum 4. causarum generibus.

Generis loco est principium, non late sumtum pro alicujus actionis initio; nec ut in ordinatione loci; aut successu & fluxu temporis aliquid primum dicitur; sed prout respectum dicit inter se & principiatum: Et sic rursus, non pro eo ex quo aliquid oritur non per veram & realem causam, ut est privatio: sed ex quo per realem influxum aliquid oritur.

Per influxum generaliter intellige causationem vel concursam, quo unaquaq; causa in suo genere in se in causatum.

Divisiones.

Causæ sunt 4. Dux internæ, & totidem externæ; quarum distinctio formalis est: Nam internus influxus MATERIÆ est

est

est per modum potentie, FORMÆ per modum actus; externus, EFFICIENTIS est per modum realem, FINIS per intentionalem & metaphoricam, Materialiter autem & realiter non semper necesse est distingui, cum diversâ ratione una plurimum causarum vicem sustineat. E. g. Forma est causa formalis respectu compositi; finalis respectu generationis & alterationis; Efficiens operationum; Et tandem à multis materialibus diâ ar suarum affectionum; ut anima rationalis, quatenus subjectum intellectus & voluntatis.

DE MATERIA.

MATERIA alia est in qua, alia circa quam, alia ex qua: quæ vel est prima, de qua in *Physicâ*, vel secunda. Et hæc vel permanens, ut lapides in domo; vel transiens, ut farina & aqua in pane.

DE FORMA.

FORMA alia Metaphysica dicitur; alia Physica. Metaphys. vel à nullo dependet principio, ut forma Dei, vel ab aliquo; & vel est in nullo corpore, ut
forma

forma angelorum & anima separata, vel in aliquo eoq; aut corruptibili, ut anima rationali, aut incorrupt. (secundum Arist.) ut forma cæli.

Physica vel naturalis (nam artificialem omitto, quæ est figura ab artifice in subjectum introducta) est alia substantialis alia accidentalis.

Substantialis vel assistens, ut nauta navi; vel informans, quæ generica, specifica, vel numerica.

Specifica vel separabilis vel inseparabilis. Hunc voco quæ separatim non existit, & est Inanimatorum vel animatorum: hæc q; vegetativa vel sensitiva. Accidental, vel est interna, ut habitus aliæq; interiores qualitates, vel externa, ut forma faciei, manuum &c.

DE EFFICIENTE.

EFFIC. vel est potentiâ, ut fabricator otiosus, vel actu. Si actu; tum vel per se vel per accidens. Si hoc; tum vel respectu causæ, ut cum medicus exiit domum, vel respectu effectus non intenti pro-

veni

venienti aut raro, ut fortuna & casus; aut
semper, ut febris est causa temperantia.

Efficiens per se I. Alia remota & u-
niversalis, ut Sol hominibus; alia propin-
qua & particularis, ut pater & mater pro-
lii. Hæc vel est solitaria, ut Christus no-
stra redemptionis; vel socia, ut duo equi
cum trahunt currum.

II. Alia per emanationem, ut forma
suarum operationum, alia per transmu-
tationem, quæ agit in subjectum à se di-
versum. Hæc vel est formalis seu uni-
voca, id est, ejusdem speciei cum causato,
ut homo generat hominem: vel virtualis
æquivoca, seu analogæ, ut cum Sol ex
pulvere ranas producit.

III. Alia est instrumentalis seu auxi-
liaris, ut ferra: alia concausa & coope-
rans, ut adjuvans fabri: alia principalis,
ut faber ipse. Principalis vel est pro-
creans, ut naupegia; vel conservans, ut
nauta; vel interimens, ut pirata.

IV. Alia naturalis, semper eodem mo-
do agens, necessario & sine deliberatione.
fi

si modo 1. Virtutem habet integram & sufficientem. 2. Objectum capax & vicinum. 3. Virtus ejus activa superat resistantiam patientis. 4. Adest medium aptum. 5. Mora quadam. 6. Patiens non habet formam intentam aut terminum ad quem.

Alia voluntaria & libera, & vel merè libera; vel secundum quid, volens quidem effectum, sed appetitu tristi; ut cum viator ad redimendam vitam latronibus bona sua distribuit.

V. Alia moralis, ut consulens, rogans, celans, non impediens quando potest & debet; per se quidem verè non efficit; ita tamen se gerit, ut ei imputetur effectus. Alia Physica; verè in effectum influens & agens immediatione vel virtutis, cum per ipsam virtutem agit, ut ignis immediatè per calorem; vel suppositi, cum inter agens & subjectum nullum singulare per se subsistens interjectum est, ut cum aqua manum abluit. Hi opponuntur, quæ mediatè agunt, mediatione virtutis, ut cum aer lumen solis vel luna com-

munis.

*unicatum emittit; aut mediatione sup-
positi, ut inter fabricam & statuam secu-
ru.*

DE FINE.

*Sumitur hic non improprie pro termi-
no durationis qualem est mors; sed proprie
pro termino intentionis, & sic est causa fi-
nalis & generationis, internus, subor-
dinatus seu non ultimus, ut fabri finis
est domus: alia $\bar{\omega}$, rei generata, externus,
principalis, ultimus, ut, habitatio.*

CAP. VII. DE ENTE NECES-
sario & contingente.

Definitio & Divisio necessarii.

NECCESSARIUM est, quod non pot-
est non esse. Estq; vel complexum
vel incomplexum. Incomplexum est
res simplici termino prolata; *Et hoc vel
independens seu absolutè necessarium
est, ut solus Deus; vel dependens, ut ange-
li, & res creata omnes.*

Complexum est enunciatio de re ne-
cessaria, vel hypotheticum vel absolu-
tum.

c

tum.

tum. Illud oritur ex certo respectu; ut
Peerum sedere, eo momento, quo sedet, ne-
cessarium est hypotheticum. Hoc non ita
respectui vel tempori est alligatum; & o-
ritur vel à causa externa, nempe efficiente
vel finali: vel ab interna, materiâ nimi-
rum vel formâ.

Ab EFFICIENTE, necessitas vel eff
 Physica seu naturalis; *ut ignis necessario*
urit, nisi divinitus impediatur: vel vio-
lentia coactionisq; , cuius principium ex-
trinsecum est; vel quando agens operatur
cum displicentia contra voluntatem.

A FINE, est ex suppositione vel fi-
 nis vel expedientia. Illa ita rei incum-
 bit, ut finis esse nequeat, nisi res talis sit;
ut animali necessaria est respiratio ad vi-
tam. Hæc dependet ex ratione com-
 modi, quod confert ad melius esse: *ut qui*
Rhenum hinc transmittere cupit; commo-
dus per pontem aut cyrbam, quam aliis.
 Nota: Quamvis à fine necessitas ad hypo-
 theticam pertineat, tamen docendi gratiâ
 catenam divisionis servamus, ut in omnibus
 ferè aliis capitibus.

FOR-

FORMÆ necessitas formam sequitur; aliàs necessitas definit ontis & demonstrationi, ut homo necessario per suam formam homo est; & illa ablatâ non amplius est homo.

MATERIÆ necessitas materiæ conditiones sequitur. Hinc omne generabile & corruptibile necessario muteriatum.

II. Vel consequentis vel consequentia.

Necessitas consequentis est dependentia essentialis causæ & effectus, ut si Sol ortus est, dies est.

Consequentia, quando necessaria sunt, quæ mutari possunt, sed tamen non mutantur, quia causæ eorum non mutantur. Si necesse est ignaros manere indoctos, quia causa non mutatur, id est, ignavia.

Definitio & divisio contingentis.

CONTINGENS est, quod fieri, vel non fieri potest. Excludit contingens latè sumtum ut includat necessarium.

Est autem

I. Vel incomplexum, *ut currere, bibere, &c.* vel complexum, *enunciatio de re contingente.*

II. Aliud in universalis, *ut contingentia universaliter accepta, quae necessario datur & ita necessitatem involvit.* Aliud in particulari, & hoc vel in utrumlibet aequè est contingens, *ut quod à libero dependet agente; vel magis alterutro modo fit: Et vel plerumq; contingit: ut hominem nasci μονοκαίφαλον: vel plerumque non contingit, id est, raro; ut eum nasci bicipitem.*

CAP. IIX. ET ULT. DE MODIS
disjunctis mediatis, i.e. de modis unius.

Hactenus de modis disjunctis sequentibus. *Hinc immediate, nunc de ijs, qui mediante modo unius sequuntur. Unum autem in sui modis consideratum, est finitum vel infinitum, perfectum vel imperfectum, prius vel posterius, idem vel diversum, dissimile.*

DE

DE FINITO & INFINITO.

FINITUM est, quod unitate transcendentali finitum est determinatumq̄. Unde axioma Metaphysicum: Quicquid discedit ab unitate transcendentali, discedit vel ad infinitum vel ad nihilum, id est, vel falsum est vel infinitum.

Finitum unitate transcendentali est præditum essentiâ vel finitâ, cujus essentia perfectio certis limitibus continetur; vel infinitâ, cujus semper aliquid extra accipi potest.

INFINITUM aut dicitur de non ente simpliciter, aut de ente; & tunc est infinitum potentiâ vel actu. Hoc vel est virtute, ratione perfectionis, ut est solus Deus; vel duratione à parte vel omni, ut idem Deus, vel unâ tantum, nempe posteriori, ut angeli & animæ rationales. Illud vel est substantia imperfecta, ut materis primæ, quæ est infinitum privationis, quòd restricta non sit ad certam formam: vel quantitas discreta per additionem; continua per divisionem, in qua non datur

minimum, esset enim, si daretur, aut quantum. & tunc non minimum; cum omne quantum divisibile: aut non quantum; & sic etiam non minimum: nam minimum esse est affectio quantitatis. ἄτομον autem vel punctum non datur.

DE PERFECTO & IMPERFECTO.

PERFECTUM est, cui nihil deest ad debitam sibi integritatem.

Estq; vel primò vel secundariò perfectum.

Per se & primò dicitur 1. Virtute, & tribuitur absolute atq; simpliciter Deo: in suo genere aliis etiam, ut medico, Philoso &c. qui in sua arte à nemine superantur. 2. Quantitate, cui nulla particula debita quantitatis deest; & tribuitur absolute mundo; in suo genere omni Enti. 3. Consecutione finis; tributum simpliciter beatis mentibus, in suo genere aliis (ut Oratori) qui, quod intendunt, assequuntur.

Secundariò & in collatione alterius; est quod 1. Producit tale, quale est ipsum.

2. Quod

2. Quod aliquid perfectè habet, ut ignis calorem; repræsentat, ut imago viva congruens; imitatur, ut discipulus magistrum.

DE PRIORI & POSTERIORI.

PRIUS aliquid dicitur I. Quantitate vel discretâ, & est ordinis prioritas; vel continuâ, secundum locum, tempus vel motum. II. Naturâ seu ratione effendi, ut 1. Quod potest esse sine alio, aliud verò non sine hoc: sic prior est substantia accidentibus, unitas binario. 2. Actus totus prior dicitur, & actu potentia. III. Cognitione. Prius autem cognitum est quid vel sensui, ut singularia; vel intellectui, ut universalia. Deinde priores sunt partes definitionis definito, & passio subjecti priorum passione subjecti posteriorum: ut rectitudo, affectio lineæ, levitate, superficiæ affectione.

Et tot modis dicitur POSTERIUS, quos prius.

IDEM dicitur vel per se, vel per acci-
 dens. Per accidens vel in simplicibus,
 quod tribus dicitur modū, ut Ens per ac-
 cidens; vel in compositis, idē dupliciter.
 1. Quando compositum subicitur; ut
homo musicus est musicus vel est homo.
 2. Quando prædicatur. Per se vel dici-
 tur absolutè vel ὡν. Absolutè eadem
 sunt, quæ materiam & formam non mu-
 tant, ut *eterna & universalia.* ἢ eadem
 sunt i. nomine tantū convenientia, ut
Homonyma. 2. Et nomine & re; ut sunt
 1. ὁμογενῆ, genere convenientia.
 2. ὁμοειδῆ, quæ specie. 3. quæ numero
 eadem, ut sunt *πλῴωνυμα*: definitio
 & definitum, subjectum & propria ejus
 passio, &c. 4. Proportionē & analogiā:
 ut quæ conveniunt in uno predicato secun-
 dum proportionem de iis dicto. Sic idem
 proportionē sunt *caput hominis & Chri-
 stus.* 5. Causa. 6. Subordinationē, ut
homo & animal. quæ quodammodo eadem
 sunt, quodammodo non.

DI.

DIVERSA proprie dicuntur, quæ in diversis sunt Categoriis, & in uno aliquo predicato non conveniunt, quod ad eorum essentiam spectet. Differentia proprie dicuntur, quæ in una sunt Categoria. ut ita diversum sit aliquid superius ad differre. Aliàs diversa dicuntur. 1. Genere, 2. Specie. 3. Numero. 4. Causis. 5. Subordinatione, ut homo & animal. 6. Subjectis, ut albedo lactis & nivis. 7. Accidentibus, ut Petrus senex à seipso puero. 8. Voce tantum, ut multivoca. 9. Modo rei vel accidente accidentis, ut motus celer & tardus. 10. Modo considerandi, ut definitio & definitum: active, declive.

In his locum habent alius & aliud, quorum illud respicit personam, hoc essentiam. In divinis enim alius est pater, alius filius, alius spir. s. sed non est aliud atq; aliud. Et in Christo Dea & πω aliud humanitas, aliud divinitas: idem tamen est Christus, & non alius atq; alius.

Ex diversitate oriuntur distinctio &

oppositio. De oppositione *accurata*
tractatio videatur in Enchiridio Logico.

DE DISTINCTIONE.

DISTINCTIO alia est realis, alia ratio-
nis. REALIS est, quando ea differunt,
quæ 1. diversas habent essentias sine ope-
ratione intellectus. 2. Subjecto diffe-
runt. 3. Supposito. 4. Quæ improprie
& per accidens re distingvi dicuntur, ut
quorum unum est de alterius realitate;
sic differunt totum compositum & ejus for-
ma.

Realis dist. alia est positiva, quando
res positivè distingvuntur, ut *homo & leo;*
alia negativa, cum aut. *Ens à non Ente,*
vel duo *Entia* privativa inter se discer-
nantur.

RATIONIS distinctio est, qua aliquid
distingvitur, non ut res una ab alia, sed qua
fit operatione intellectus. Estq; vel ra-
tionis ratiocinantis, vel ratiocinatæ. Il-
la nullum habet in rebus fundamentum,
sed ex mera negociatione intellectus o-
riatur, unde dicitur puræ rationis: ut Pe-

verus est sibiipſi amicus. Hæc ex natura rei
 & occasione fit: ut in igne diſtinguitur
 potentia caleſactiva ab exſiccativa. Diſtin-
 guuntur a. ratione 1. Quæ ſubjecto unum
 ſunt. 2. Quæ alia conſideratione vel relatio-
 ne diſcernuntur. 3. Quando ex natura rei
 diſcernuntur, ut diſcriminis cauſa in rebus
 fit. 4. Quando reperitur in re cauſa aut
 fundamentum. Ratiocinantiæ vocat Fonſe-
 ca puram: ratiocinatae verò vocat virtua-
 lem, vel ex natura rei eminenter. Bimem-
 bri diviſioni huic addit diſtinctionem ex
 natura rei, qua aliquid diſtinguitur ab ali-
 quo præciſâ operatione intellectus, & ut il-
 la latiùs ſe extendat quàm realit. Illamq̃
 ſubdividit in formalem, modalem, poten-
 tialem. Formalem ratiſus in essentialiter
 formalem & puram. Præſtat a. veterum
 bimembri diviſio diſtinctionũ, cum ad eam
 revocari optimè poſſint quæcunq̃ alie.

Alii reali & rationali addiderunt for-
 malem, quæ non plene cum reali coincidit,
 e. g. animal & homo diſtinguntur forma-
 liter, id eſt, per ſuas ſarinas: ſed non rea-
 liter

liter, neq; etiā essentialiter, cū animal
 sit de essentia hominu. Sic actio & passio
 differunt formaliter per suas definitiones,
 & quia diversa sunt genera: sed non rea-
 liter.

DE ÆQUALI & INÆQUALI,
 item simili & dissimili.

ÆQUALIA sunt, quorum una est
 quantitas. Unde tot species aequalium,
 quot quantitatum.

INÆQUALIA ē contra desine.

SIMILIA, quorum qualitas una.

DISSIMILIA, ē contra.

Pars Propria

PARS SPECIALIS est, quæ de Entis
 communibus speciebus (substantia &
 accidente) analogicē ita dictū tractat, qua-
 tenus ad hanc scientiam pertinent. Ens eo-
 nim secundum prius & posterius dividitur
 in substantiam & accidens.

CAP.

CAP. I. DE SUBSTANTIA

in genere.

SUBSTANTIA vel est incompleta, ut materia & forma; vel completa. Hæc vel spiritualis seu incorporea, vel corporea. Incorporea vel est ad aliud quod informat determinata, ut anima rationalis, cui plurima cum angelis communia sunt, præsertim in statu post mortem; vel absoluta, quæ simpliciter in se spiritualis est, & ad nullam materiam ordinata: Hæc vel infinita est, & increata, ut Deus; de qua 2. cap. vel finita & creata, ut intelligentia; de quibus ult. cap.

Corporea ex materia & forma componitur, diciturq; corpus, quod aut simplex est, aut mixtum vel compositum. Illud vel est immutabile, constans, & à mixtione aliena, ut cælum & corpora cælestia; vel mutabile, inconstans, & ad mixtionem ordinatum; ut elementa, mixtum vel est imperfectè mistum, ut vapor & balneus; ex quibus meteora ignea, aërea & aquea, vel perfectè, ut sunt corpora
quæ

quædam inanimata, quædam animata. Illa sunt mineralia & metalla. Hæc vel sunt vegetantia, ut herba, frutices subfrutices & arbores: vel sentientia. Hæc rursus vel vera, vel ζωόψυχα plantanimantia, quæ ad Plantarum naturam propius accedunt, vera; vel rationalia sunt, ut homines; vel irrationalia & bestia, quarum alia volatiles, alia aquatiles, alia terrestres, alia ancipites, ut ἀμφίβια, quæ & in terra & in aqua degunt, veluti Crocodilus; rana. &c.

CAP. II. DE DEO.

Substantia vel ens substantiale aliud est per essentiam, independens, increatum à se necessarium, infinitum purum actuale, quod est Deus: aliud per participationem, dependens, creatum, contingens, finitum, potentiale.

Essentia Dei.

Esse Deum Philosophi saniores nulli dubitarunt. Essentiam autem Dei nemo quidditative vi luminis natura intelligit, ne ipsi quidem angeli. 1. Nam si Deum

Deum, ut in se est, comprehenderet; aut Deo esset præstantior, aut simili. 2 Quia Deus non definitur; quippe in quem non cadit genus. Unde rectè dicitur Deus substantia sed non talis, quæ in predicamento docetur. Quomodo enim in predicamento substantie reponetur is, qui est supersubstantialiter substantia?

Est quæz Ens simplicissimum, quo nihil naturæ prius, quo cum rebus aliis creatis conveniat, & communem constituat notionem.

Definitio itaque Dei in Theologia proprie loquendo nulla datur; quicquid alij pugnent definitionem dari, non Logicam, sed Theologicam, eamque propriam seu proprie dictam: hinc forte persuasi, quod scriptura Deum spiritum vocet, atque ad humanum captum se accommodans per attributa quasi describat. Atqui Resp. 1. Spiritum de Deo *ὁμοούσιος* dici. Nec alia vocabulorum est copia, nec modus concipiendi subtilior intellectui nostro finito. At si res ipsa, i. e. natura Dei consideretur; longe alij de Deo merito formandi essent conceptus.

p. us.

ptus. 2. Quod per attributa Deus à nobis
 cognoscendus proponitur, id ipsum definitio-
 nem veram & propriam latitare arguit.
 3. Si definitio in Theologia propriè (ut illi
 volunt & contendunt) dicta Dei per eam
 causam dabitur, quidni etiam oculos, bra-
 chia, &c. etiam à scriptura Deo attributa,
 propriè ei competere quæ argueret? 4 I.
 mo infinitum finiti capax esset. 5. Et in
 Theologia infinitum verè ac propriè finiri
 seu definiri posset. 6. Adde si propriè dan-
 tur in Theologia definitiones, quæ Logica
 non sunt; novas statuendas esse in Theolo-
 gia regulas, juxta quas definitiones confi-
 cienda. Ita quoq; in Philosophia practica,
 naturali, medicâ, &c. sine Logica admi-
 niculo, rei cuiusq; daret quæ definitionem,
 divisionem, demonstrationem, &c. hac ex-
 cusatione adhibitâ, non esse definitionem,
 divisionem vel demonstrationem Logicam,
 verùm Ethicam, Pysicam, Medicam &c.
 summam: Logica tota hac ratione exter-
 minaretur cum omni suo satellitio: modiq;
 sciendi cum ipsis scientiis confunderentur
 miserrimè.

Quam.

Quamobrem Deus definiti definitione propria non potest; siue Logicam dicas siue Theologicam; quippe cujus quidditas & essentia conceptum intellectui finito formalem nullam imprimat. Ex verbo tamen scripto & hominibus patefacto cognosci potest, sed imperfectè in hac vita.

Ductu natura etiam Deus cognoscitur, sed per effecta.

Attributa Dei.

Quamvis in Deum non cadat accidens; tamen illa omnia dicuntur ~~Dei~~ *Dei ipsius.*

Attributa ergo summi entis, qua lumine natura ab homine intelliguntur, hæc potiss. sunt; Deus 1. est potens, & quidem omnipotens. 2. Bonus, misericors & benignus. 3. Æternus; nam unum primum ante se aliud non habens, querere oportet. 4. Infinitus, non quidem mole & quantitate, sed virtute, essentia & perfectione. Nam quod à nullo, in se, per se existit, id absolutè perfectum erit, & tale cui nihil addi aut detrahi potest. 5. Spiritus simplicissimus. Nam est primum
 eius,

ens. & si compositum esset, aliquando capisset. 6. Immutabilis. Nam mutatio postulat aliquam compositionem & subiectum. 7. Immensus, i. e. ubiq; est & operatur. 8. Incomprehensibilis & ineffabilis. 1. Quia infinitum virtus finita non comprehendit. 2. Quia vera comprehensio requirit adaequationem rei intelligenti & objecti. Cum Incomprehensibilitate coheret ineffabilitas; nemo enim plus loqui potest quam concepit. 9. Intellectualis. 10. Felicissimus. 11. Justus, &c.

CAP. III. ET ULT. DE INTELLIGENTIIS.

Essentia & natura.

Essentias Intelligentias, etiam non dubitatur. Essentia verò eorum ita habet: Non sunt quidem compositae ex materia & forma; actus tamen puri non sunt, sed sed aliquid potentialitatis (uti loquuntur) includunt. Sunt enim compositae ex eo, quod aliquo modo respondet potentiae & actui. Vocant esse & essentiam. Illud est receptivitas essentiae. Hac; quae Angelus est id, quod est.

At-

Atributa.

1. *Quantitas. Cùm intelligentia orta sint & finita. quantæ erunt, non quidem quantitate prædicamentali, sed intelligibili. Potest enim intellectus in iis intelligere unam partem. que non sit alia.*

2. *Locus propriè iis non tribuitur, sed ubi. Cùm enim finita sint. ubiq; non sunt; sed in aliquo ubi, non per circumscriptionem: sed per definitionem essentialiæ, unde plures in loco uno simul esse possunt. cùm se invicem obice corporeæ non extrudant.*

3. *Tempus non etiam propriè iis tribuitur; interim finita cum sint & ortæ multò minùs æternitas. Ergo ævum.*

4. *Motus ex uno ubi in aliud in instanti, qui motus rei est incorporeæ. Non enim moventur motu continuo corpora mutando locum, cum respectu corporum sint simplices & indivisibiles.*

5. *Voluntas, que in inest ab intellectu distincta & arbitrii libertate prædita. Nam appetitus intellectivus sequitur in iis intel-*

intellectum, ut in nobis rationaliū rationalē.
 lem. Hinc docet sacra pagina liberē potuisse
 angelos à verò bono deficere; ut non solum
 jam sint angeli boni, Spiritus administratorij,
 sed & mali, humani generis hostes juratissimi.

6. Scientia, quæ ad omnia scibilia se
 non extendit, cum virtutem habeant creatam;
 que certò nihil cognoscit, nisi ex
 causis. Angeli ergo ex se omnia non
 sciunt: non effectus supernaturales, ut
 tales; non futura contingentiæ; non præsentia
 aut intellectus in homine conceptus; neque
 voluntati electiones: ut extreme vni
 ac prophani sint, qui in curatione mor
 borum ipsum Demonem consulunt præten
 dentes cum interiora corporis exactè scire,
 adeoque viam, quæ remedium conveniens ad
 morbi radicem deducendum. Sed de his
 aliàs accuratiùs.

Nunc DE ACCIDENTIBUS novem istis,
 quantitate, qualitate, &c. agendum esset.
 Verùm cum in Enchiridio nostro Logico, de
 omnibus predicamentis accuratè satù agatur

gatur

gatur; Lector eò ablegandus: ne crambe
 eadem bñ cocta reponi dicatur. Hoc tamen
 adhibendum discrimen: In Metaphysicis
 summa rerum entia considerari $\omega\varsigma$ $\acute{\omicron}\nu\tau\alpha$
 eorumq; naturam absolutè inquire, nullo
 habito respectu ad $\chi\acute{\epsilon}\sigma\iota\nu$ categoricam;
 In Logicis autem res non quatenus res
 tractari, sed ut secundū impositionibus sub-
 stant, i. e. ut sunt genera, species, & c. ut
 ita termini simplices ad subjectionem &
 predicationem ordinentur, tandemq; inter-
 nus Logice finis ultimus acquiratur. Me-
 taphysica igitur summa rerum Entia qua-
 tenus talia contemplatur, & prout Entia
 quasi species quaedam sunt: Logica ut En-
 tia dicibilia, & secundum sub & supra
 (uti loquuntur) in genere ali-
 quo ordinabilia,

LECTO.

LECTORI.

Hæc sunt, Lector benevole, quibus quantâ fieri potuit brevitare perspicuâ tamen, universam Metaphysicam includere volumus, ne quod prætenderent, Philosophiæ tyrones haberent, semper penè prolixitatis autores Metaphysicos incusantes: hæc arte artium hanc dominam insultatam relinqui summo jure posse rati. His etenim usibus hucusq; destinata compendia, quid dispendii habeant in nonnullorum utilium neglectu, hæc paucorum inutilium adjectu verborum deniq; plenus strepitu: alii metacente sunt ac fuere iudices. Quia verò memoriæ studiosorum philof. hoc Enchiridion inservire voluerimus; monendum hoc unicum: ut quibus nimis angusti memoriæ penates, ea duntaxat ceu oppidò necessaria memoriæ infigant, quæ typis majusculis (antiquos appellant) exprimi curavimus.

Vale.

FINIS.

Viro Clariss. & Excell.

D. CASP. BARTHOLINO,

Philos. & Med. Doctori;

Favitori & amico meo perpetim.

honorando.

Laudatur, populos alio sub Sole ca-
lentes,

Qui videt & varia cognitione redit.

Laudatur, Sophiæ qui scandit in abdita,
rerum.

Eruat ut causas, quæ latuere prius.

Laudatur, medicâ qui concitus arte Ma-
chaon.

Eximere è stygia corpora nave potest.

Laudatur, magnete suo cui gratia mores

Illinit, ut cunctos moribus alliciat.

Laus sua cuiq; datur: Sed BARTHOLINE
tibi omnis.

Namq; animo hæc insunt omnia cla-
ra tuo.

Janus Hermannus P. L.

K. Heydtmann,

Continentia
perfecta, vel dis
sequens rectam
dominium hæc o
luptates & cupid
luctantes.

Accipitur vox
modo medio pro
concupiscentiarum
appetitus. Aliàs acc
to & generali pro ten

At differunt in
continentia. 1. Tanqu
positione. 2. Tem
tantum circa volupt
ctus: Continentia c
ris sensuum. 3. Ter
sultò ex plena volun
piditates moderatas
nem: Incontinens ne
mitas. 4. Intemper
est deterior ob habitu
sem vitii; ideo incur

